

e-ISSN: 1694-8661

№1(2)/2023, 79-84

УДК: 34.342.7

DOI: [https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1\(2\)_12](https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1(2)_12)

ҮЙ БҮЛӨДӨГҮ БАЛДАРГА КАРАТА ЗОМБУЛУКТУН СЕБЕПТЕРИ

ПРИЧИНЫ ДОМАШНЕГО НАСИЛИЯ ОТНОСИТЕЛЬНО ДЕТЕЙ

CAUSES OF DOMESTIC VIOLENCE AGAINST CHILDREN

Кулдышева Гулсара Кенжеевна

Кулдышева Гулсара Кенжеевна

Kuldysheva Gulsara Kenzheevna

ю.н.д., профессор, Ош мамлекеттик университети

д.ю.н., профессор, Ошский государственный университет

Doctor of Law, Professor, Osh State University

kuldysheva@mail.ru

Газыбекова Айгуль Орозбаевна

Газыбекова Айгуль Орозбаевна

Gazybekova Aigul Orozbaevna

окутуучу, Ош мамлекеттик университети

преподаватель, Ошский государственный университет

Lecturer, Osh State University

ajgulgazybekova@gmail.com

Саймидинов Сырбек Базарбаевич

Саймидинов Сырбек Базарбаевич

Symidinov Syrbek Basarbajewich

окутуучу, Ош мамлекеттик университети

преподаватель, Ошский государственный университет

Lecturer, Osh State University

ҮЙ БҮЛӨДӨГҮ БАЛДАРГА КАРАТА ЗОМБУЛУКТУН СЕБЕПТЕРИ

Аннотация

Бул макалада авторлор зордук-зомбулукка кабылган балдардын психологиялык өзгөчөлүктөрүн мен түшүнүгүнүн бузулушу, депрессия, сексуалдык бузулуулар, садисттик каалоолор, автоагрессивдүү жүрүм-турумга, суицид тобокелдигине, адамдардын ортосундагы байланыштагы кыйынчылыктар, күнөөлүү сезимдер деп эсептешет. Макалада балдарга карата үй-бүлөлүк зомбулук көйгөйүн чечүү үчүн системалуу жана интеграцияланган ыкманын зарылдыгы баса белгиленет. Негизги милдет-үй-бүлөлүк зомбулукту алдын алуу жана токтотуу. Авторлор үй-бүлөлүк зомбулуктун себептерин жана кесепеттерин аныктоо жана балдарга карата зомбулуктун алдын алуу үчүн приоритеттерди түзүү үчүн үй-бүлө институтунун ичиндеги ата-эне менен баланын мамилесинин тарыхый аспектилерин изилдешкен.

Ачык сөздөр: жашы жетеэлектер, үй бүлө, зордук-зомбулук, байланыш, мамиле, милдет, укук.

ПРИЧИНЫ ДОМАШНЕГО НАСИЛИЯ ОТНОСИТЕЛЬНО ДЕТЕЙ

Аннотация

В данной статье авторы рассматривают психологические особенности детей, переживших насилие, - это нарушение концепции "Я", депрессия, сексуальные расстройства, садистские наклонности, склонность к аутоагрессивному поведению, склонность к суицидальному риску, трудности в межличностном общении, чувство вины. В статье обосновывается необходимость системного и комплексного подхода к решению проблемы бытового насилия в отношении детей. Главная задача - предотвратить и пресечь насилие в семье. Авторами рассмотрены исторические аспекты взаимоотношений родителей и детей в рамках института семьи позволило выявить причины и последствия бытового насилия и сформулировать приоритеты профилактики жестокого обращения с детьми.

CAUSES OF DOMESTIC VIOLENCE AGAINST CHILDREN

Abstract

In this article, the authors consider the psychological characteristics of children who have experienced violence are the violation of the I concept, depression, sexual disorders, sadistic inclinations, the propensity to autoaggressive behavior, the propensity to suicide risk, difficulties in interpersonal communication, feelings of guilt. The article substantiates the need for a systemic and integrated approach to solving the problem of domestic violence against children. The main task is to prevent and stop domestic violence. The authors examined historical aspects of the parent-child relationship within the framework of the Family Institute in order to reveal the causes and consequences of domestic violence and formulate priorities for the prevention of child abuse.

Ключевые слова: несовершеннолетние, семья, насилие, общение, взаимоотношения, долг, закон.

Keywords: minors, family, violence, communication, relationships, duty, law.

Үй бүлө балдарды зордук-зомбулуктун бардык түрлөрүнөн коргоого эң жогорку мүмкүнчүлүккө ээ жана балага өзүн коргоону үйрөнүүгө мүмкүнчүлүк берет. Бириккен Улуттук Уюмунун Баланын укуктары боюнча Конвенциясында (БКК) үй бүлө баланын өсүшү жана жыргалчылыгы үчүн табигый чөйрө деп айтылат. Адам укуктарынын Дүйнөлүк декларациясы, жарандык жана саясий укуктар боюнча эл аралык пакт жана экономикалык, социалдык жана маданий укуктар боюнча эл аралык пакт үй бүлө коомдун негизги бирдиги деп жарыялайт.

Кыргыз Республикасынын мыйзамдары үй бүлөнү толугу менен сыйлоосун жана колдоосун талап кылат. Бирок, үй бүлө кичинекей балдар үчүн да, өспүрүмдөр үчүн да кооптуу жашаган жер болуп калышы мүмкүн. Ата-энелер жана үй бүлөнүн башка мүчөлөрү тарабынан жасалган балдарга карата зордук-зомбулукту алдын алуу жана кийлигишүү, катуу сөз менен кемсинтүү, психологиялык, физикалык жана сексуалдык зомбулук түрүндө акыркы мезгилде гана зарыл чаралар катары каралды. Балдарга карата зомбулукка каршы күрөшүү үй бүлөгө жана үй шартына байланыштуу баланын укуктарын бузуу болгондо оор милдет болуп калат. Бул үй бүлөлүк иштерге аралашууга белгилүү бир каршылык бар экендигине байланыштуу, анткени көптөгөн коомдордо бул жалпысынан "жеке аймак" деп эсептелет. Бирок ЮНИСЕФ адам укуктары, кадыр-баркты жана жеке актыкты сыйлоо балдарга жана чоңдорго толук жана бирдей урмат-сыйга ээ болушу керек деп эсептейт жана мамлекеттин бул укуктарды ишке ашыруу милдеттенмелери эшиктин алдында бүтпөйт. Балдардын муктаждыктарын кыянаттык менен пайдалануу жана кароосуз калтыруу балдардын өзүнө гана эмес, бүтүндөй үй бүлөгө, коомчулукка жана жалпы коомго терс таасирин тийгизет.

Зордук-зомбулук-бул "белгилүү бир иш-аракеттерди коркутуу жана мажбурлоо максатында коомдук субъектке карата зордук-зомбулукту же ар кандай коркутууларды колдонуу". Бул терминдин юридикалык аныктамасы физикалык таасирди (физикалык жаракат) же психикалык (сөз менен коркутууну) камтыйт. Медициналык көз караштан алганда, "зордук-зомбулук" деген термин физикалык зыян менен да тыгыз байланышта.

Заманбап мыйзамдар физикалык зыянын төрт түрүн аныктайт: ден-соолукка зыян келтирбеген физикалык зыян, ден-соолукка жеңил, орточо жана оор зыян. Башка өлкөлөрдөгү изилдөөлөр балдарды кордоо көбүнчө ден-соолукка олуттуу зыян келтирбеген зыяндан ашпайт деп баса белгилешет.

Айрым окумуштуулардын (социологдор, психологдор жана криминологдордун) айтымында, өспүрүмдөргө карата зомбулуктун жыштыгы боюнча маалыматтар толук эмес жана саламаттыкты сактоо тутумундагы кемчиликтерден жана укуктук базадан улам жарым-жартылай гана сүрөттү чагылдырат, натыйжада бул кылмыштардын көпчүлүгү ачыкка чыкпайт.

Үй-бүлөлүк зомбулуктун көбөйүшүнүн себептеринин жана Кыргыз Республикасынын аймагында коомдун сабырдуу мамилесинин арасында бир катар себептер бар. Алардын арасында коомдогу туруксуз кырдаал анын ичинде жүргүзүлгөн өзгөрүүлөр, коомдун түзүлүшүндөгү өзгөрүүлөр жана үстөмдүк кылган идеологиянын жоголушу маанилүү орунду ээлейт. Мындай өзгөрүүлөрдүн эң маанилүү кесепети-үй-бүлөлүк институттун кризиси анын иштешинин бузулушу, бул үй-бүлөлүк мамилелердин гармониясыз болушуна алып келет.

Бул изилдөөнүн контекстинде "үй бүлөлүк зомбулук" деген сөздүн аныктамасы "үй-бүлөлүк мамилелердеги кордук көрсөтүүнүн бир түрүн билдирет аны өнөктөш же үй бүлө мүчөсү башка өнөктөш же үй бүлө мүчөсүнүн үстүнөн бийликти жана көзөмөлдү алуу жана сактоо үчүн колдонушат. "Үй бүлөлүк зомбулук" деген термин физикалык, сексуалдык, эмоционалдык жана психологиялык иш-аракеттерди же башка адамга таасир эткен мындай иш-аракеттердин коркунучун камтыйт. Бул башка адамды мажбурлоо, манипуляциялоо, кемсинтүү, обочолонуу, коркутуу, эзүү же жарадар кылуу. Дүйнө жүзү боюнча изилдөөчүлөр балдарга карата кыянаттык менен мамиле кылууну жана аларды кароосуз калтырууну аныктоо үчүн ар кандай критерийлерди колдонушат. Бул изилдөөнүн алкагында, жаман мамилени иш-аракеттердин түрлөрү боюнча классификациялоонун кадимки ыкмасы колдонулган. Мыйзам бул изилдөөдө камтылган муктаждыктарды кордоонун жана эске албагандыктын бардык түрлөрүн аныктайт,

- оозеки кемсинтүү-баланын мүнөзүнө таасир этүүгө, анын өзүн-өзү сыйлоо сезимин жана өзүн-өзү сыйлоо сезимин төмөндөтүүгө багытталган оозеки зордук-зомбулукту камтыйт. Мындай кемсинтүү баланын социалдык жана эмоционалдык өнүгүүсүн жана ден-соолугун бузат. Оозеки кемсинтүү түрлөрүнө кемсинтүү, кемсинтүү, кемсинтүү, кемсинтүү жана мыкаачылык сөздөр кирет, алар кемсинтерлик жана күлкүлүү сөздөр, ошондой эле бала эч кандай баалуулукту билдирбейт, ал аянычтуу, сүйүлбөгөн, каалабаган же жөн гана бир нече адамга керек болгон баалуулукка ээ деп ырастаган билдирүүлөр;

- психологиялык зомбулук - бул атайылап жасалган оозеки же жүрүм-турумдук иш-аракет же баланы четке кагууга, көзөмөлдөөгө же изоляциялоого багытталган иш-аракеттин жоктугу, баланы кемсинтүү жана коркуу сезимин пайда кылуу, мындай зордук-зомбулукту алдын алган иш-аракеттин жоктугу. Психологиялык зомбулукка баланын мүлкүнө атайылап зыян келтирүү, сүйүктүү жаныбарына зыян келтирүү жана баланы бир нерсе кылууга мажбурлоо же баланы көзөмөлдөө үчүн коркутуу сыяктуу иш-аракеттер кирет;

- физикалык зомбулук-бул ата-эне же үй-бүлөнүн башка мүчөсү анын ичинде туугандары тарабынан балага карата жасалган зомбулук. Өспүрүмдүн ден соолугуна, жашоосуна, өнүгүүсүнө же кадыр-баркына зыян келтирилиши. Балага карата зордук-зомбулук аракеттердин ар кандай түрлөрү бар, сабоо, тепкилөө, муунтуу, чачты тартуу, чайкоо, тиштеп алуу, чымчуу, уулантуу, күйгүзү, колундагы буюм же курал менен кол салуусу. Физикалык зомбулуктан көбүнчө запкы жеген баланы өлүмгө алып келиши мүмкүн;c

- сексуалдык зомбулук-бойго жеткен өспүрүм баланы сексуалдык кумарлануу үчүн колдонгон учурларды камтыйт. Баланы сексуалдык жактан кордоонун түрлөрүнө кысым көрсөтүү же балага жыныстык катнаш жөнүндө (жыйынтыгына карабастан), адепсиз иш-аракеттерди баланын алдындагы жыныстык мүчөлөрдү, балага порнография көрсөтүү.

Акыркы изилдөөлөр көрсөткөндөй, мектеп жашындагы зордук-зомбулук балдардын жана өспүрүмдөрдүн психикалык саламаттыгына терс таасирин тийгизет. Жыл сайын үй-бүлөдө физикалык жактан кордук көргөн өспүрүмдөрдүн санында неврологиялык бузулуулардын белгилери байкалган (көбүнчө тынчсыздануу көрүнүштөр). Чет элдик изилдөөчүлөр байкоосунда балдардын жана өспүрүмдөрдүн депрессиялык жана тынчсыздануу бузулууларынын өнүгүшү менен үй бүлөлүк зомбулуктун, айрыкча физикалык зомбулуктун ортосунда түздөн-түз окшоштукту белгилешет.

Азыркы учурда жана криминологдор үй-бүлөлүк зомбулук менен кылмыштуулуктун көбөйүшүнүн анын ичинде жашы жете электердин ортосундагы байланышты баса белгилешет. Башкача айтканда, балалык жана өспүрүм курактагы зордук-зомбулук баланын социалдашуусундагы кыйынчылыктар, учурдагы моралдык жана этикалык нормаларды өздөштүрүүдөгү кыйынчылыктарга алып келет, натыйжада зордук-зомбулукту алар бөтөн нерсе катары эмес, жүрүм-турумдун жол берилген үлгүсү катары кабыл алышат. Бул жагдай кылмыштуу иштерге, мисалы, киши өлтүрүү сыяктуу олуттуу кылмыштарга чейин балдардын жана өспүрүмдөрдүн катышуусуна өбөлгө түзөт. Бул маалыматтар, албетте, үй бүлөлүк зомбулуктун себептерин жана психологиялык кесепеттерин аныктоо көйгөйүнүн шашылыш экендигин көрсөтөт, бул кошумча иликтөөнү талап кылат.

Изилдөөгө катышкан өспүрүмдөрдүн көпчүлүгү аны ден-соолукка зыян келтирбеген физикалык зыян деп атоого боло турган физикалык зомбулуктун көрүнүштөрү деп эсептешет. Аларга ички органдарга зыян келтирбеген, башына жана денесине тийген соккулар кирет. Физикалык зомбулукту физикалык жазалоо чараларынан айырмалаган негизги критерийлердин бири башкаларга көрүнгөн кесепеттердин болушу (үстүртөн алган жаракат) ж.б. Ден соолукка анча-мынча зыян келтирүү белгилери мисалы, гематомалар, мээнин чайкалышы, муундардын жабыркашы ж.б.

Социалдык көйгөйлөрү бар үй-бүлөлөрдө (ата-энелердин алкоолдук ичимдиктерге же баңгизатка көз карандылыгы, үй бүлөнүн кирешеси, жаштар тарабынан орточо көрсөткүчтөн бир кыйла төмөн деп классификацияланат). Физикалык зыяндын оордугуна жараша бөлүштүрүлүшү анчалык деле айырмаланган эмес.

Демек, чоңдор дүйнөсүнүн балдарга карата ачык зомбулугу айкын көрүнүп турат, Бирок булар балдарды кордоонун катталган учурлары гана. Бирок канча бактысыз балдар үй-бүлөдө жана айлана-чөйрөдө зордук-зомбулукка дуушар болушат жана керектүү коргоону алышпайт, анткени алар өзүлөрүнүн тубаса кыйноочуларына мисалы, "татыктуу" бир тууганы, агасы, атасы, дене тарбия мугалимине каршы айыптар үчүн коом тарабынан айыпталуудан коркушат. Ошондуктан, алар экинчисинин чабуулдарына чыдап, бул жүктү ийиндерине көтөрүп жүрүшөт жана анын артында травматикалык психикасы бар көптөгөн майып тагдырлар жашырылган, андан кийин коомдун катардагы мүчөсү, толук кандуу адам, кийинчерээк өсө албайт. Бирок балдар биздин келечегибиз, жана бул бизден аларды кантип чоңойтуп, кантип тарбиялай тургандыгыбыздан көз каранды. Үй бүлөлүк институттун алкагында ата-энелер менен балдардын мамилеси адамзат тарыхында өзгөрүүдө.

Колдонулган адабияттар

1. Анисимова С.Г., Колбина Е.Ю. Дети, подростки, насилие: деви-антологический дискурс [на материалах республики Саха (Якутия)] // Научные проблемы гуманитарных исследований. 2011. №11.
2. Алексеева И. А. Жестокое обращение с ребенком: причины, последствия, помощь. М.: Генезис, 2005.
3. Бадонов А.М. Проблемы выявления жестокого обращения в условиях семьи // Вестник Бурятского государственного университета. 2012. № 5.

4. Бадонов А.М. Становление модели агрессивного поведения в условиях семейного насилия // Вестник БГУ. 2014. № 5.
5. Белов В.Г., Парфенов Ю.А., Калугин А.М., Кирьянов В.М. Невротическая симптоматика у подростков в позднем периоде после психической травмы, связанной с насилием в семье // Ученые записки университета Лесгафта. 2012. № 4.
6. Белов В.Г., Парфенов Ю.А., Кирьянов В.М., Москаленко Г.В. Психологический статус подростков в раннем периоде после психической травмы, связанной с насилием в семье // Ученые записки университета Лесгафта . 2012. № 2.
7. Бессчётнова О.В. Детско-родительские отношения в контексте семейного насилия: социологический аспект // Известия ВПГУ. 2009. № 3.
8. Жаасынбек кызы, А., & Турсунбай кызы, Г. (2023). Актуальные проблемы агрессии подростков по совершению преступлений. *Вестник Ошского государственного университета. Право*, 1(1), 77-85. https://doi.org/10.52754/16948661_2022_1_8